

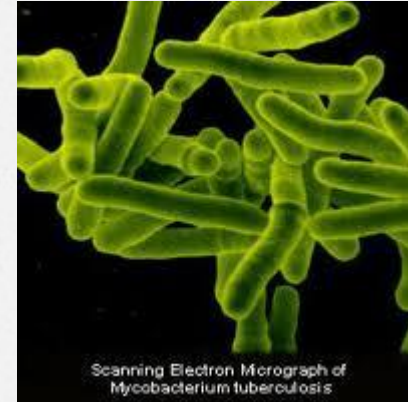
Geçmişten Günümüze Tüberküloz ve Tüberküloz Tedavisinin Etik Yönleri

Öğr. Gör. Dr. Müge DEMİR

Tıp Tarihi ve Etik AD

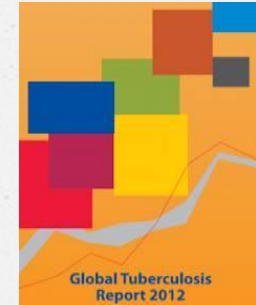
Neden Tüberküloz?

- Yaşının 300 milyon olduğu bilinen *Mycobacterium tuberculosis*, doğada toprakta, sulara, çayırda ve çimenlerle, petrol atıklarında bol olarak bulunmaktadır.

Neden Tüberküloz?

- 50 yıldan fazladır tedavi edilebilir ve iyileşebilir bir hastalık
- Solunum yoluyla bulaşır ve tedavisine direnç gelişmektedir.
- DSÖ raporuna göre 2011 yılında dünyada 1,4 milyon kişi TB'dan ölmüştür.

Neden Tüberküloz?

- DSÖ'nün küresel tüberküloz kontrol raporlarının 17.si olan “Küresel Tüberküloz Kontrolü 2012” raporuna göre enfeksiyon hastalıkları içinde tüberküloz (TB) dünya çapında HIV'den sonra ikinci ölüm nedenidir.

Neden Tüberküloz?

- Antibiyotiklerin keşfinden sonra yok olduğu düşünülen TB'un, hedefi alt sosyoekonomik gruplardır.
- Bu nedenle hep «ötekinin» sorunu olmuştur.

Tüberkülozun Dünü

- Milattan bin yıl önce yaşamış olan rahip Nesperehan'ın mumyasında Pott hastalığına bağlı vertebral değişiklikler tespit edilmiştir.

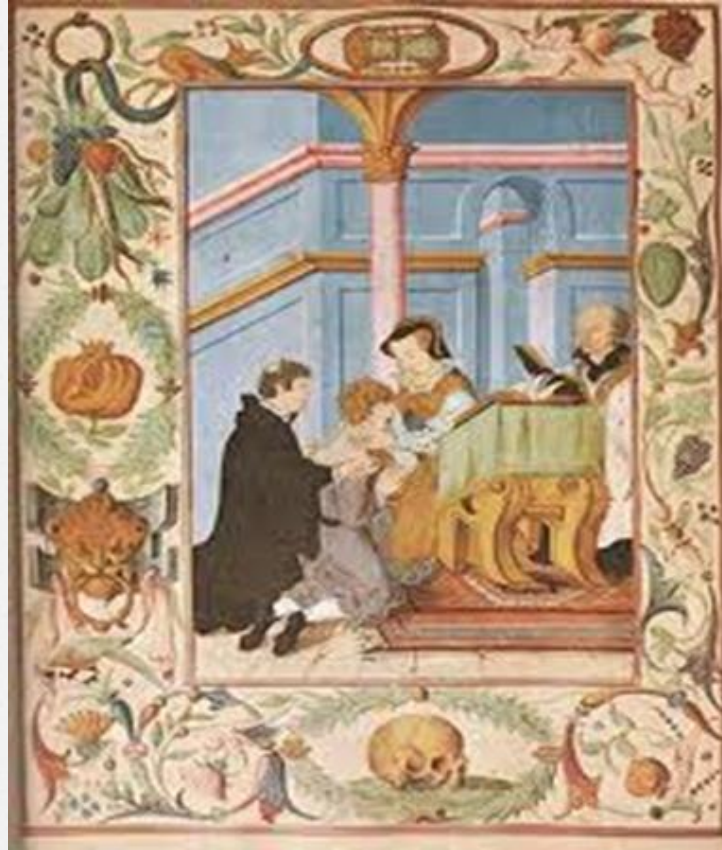
Tüberkülozun Dünü

- Hipokrat, Galen, Paraselsus gibi hekimlerin eserlerinde TB belirtilerinin tanımlandığı ve çeşitli tedavilerin önerildiği görülmektedir.

Tüberkülozun Dünü

- Lenf bezi tüberkülozu orta çağda yaygın bir tüberküloz çeşidiydi. İngiltere Kralı Edward VI, Fransız Kralı Charles IX bu hastalıktan ölmüşlerdir. Hastalık “Kral hastalığı” (King’s Evil) olarak bilinmeye başlamıştır. Çünkü yaygın inanca göre, kral elini bu hastaların üzerine değince hastalık iyileşiyordu.

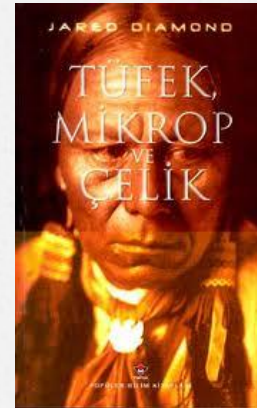

Tüberkülozun Dünü

- İngiltere kralı Edward, bir ay içinde 533; Fransa kralı Philip Augustos tek bir oturumda 1.500 hastaya el sürmüştür. Lenf bezi tüberkülozu olan hastalar İngiltere’de II. Charles, Kraliçe Anne ve Macar Kralı Franz Josef tarafından da aynı yöntemle tedavi edilmişlerdir.

Tüberkülozun Dünü

- Avrupalılar mikrobı taşıdıkları yere ölüm götürdüler.
- Kızılderililer, Güney Afrika yerlileri ve Yeni Zelanda'da yaşayan Maoriler yaşama koşulları ile TB birleşince büyük bir hızla öldüler.

Tüberkülozun Dünü

- 18. ve 19. yy'da verem Avrupa'nın baş katili haline gelmişti.
- Sanayi devrimi sırasında fabrikalarda çalışan göçmenler çoğu genç yaşta, veremden öldüler.

Tüberkülozun Dünü

- Sanatçılar veremden ölmenin romantik bir şey olduğunu, zeka ile verem arasında güçlü bir bağ bulunduğunu iddia ettiler.
- Öyle ki Alexandre Dumas gibi yazarlar hastaymış gibi davrandılar.

Tüberkülozun Dünü

- Sanatçıların veremden ölme nedenleri dehadan değil, işçilerle aynı koşullarda yaşamalarındandı.
- 1800'ler Avrupalıların %70'i veremli idi ama sadece 1/7'si öldü ve ölenlerin çoğu da göçmenler, sanayi işçileri veya evsizlerdi.

Tüberkülozun Dünü

- Ortaçağda boyundaki lenf bezlerini tutan verem sanayi devrimi sırasında akciğerlere geçti, çünkü kötü hava solunum organını kömür tozu, pamuk lifleri, sülfürdioksit ve kurşunla doldurmuştu.

Tüberkülozun Dünü

- Ayrıca şehirleşme ile kalabalık ve havasız dairelerde kötü beslenme koşullarında yaşayan işçiler TB için kolay hedeflerdi.

Tüberkülozun Dünü

- Sanatoryumlar yoksullar için tuvalete gitmek için bile izin aldıkları askeri hapishanelere benziyordu. Az personelle çalışan, iyi ısıtılmayan bu yerlerde günde 4 kez makattan ateş ölçülmesi gibi imkanlar sunuluyordu.

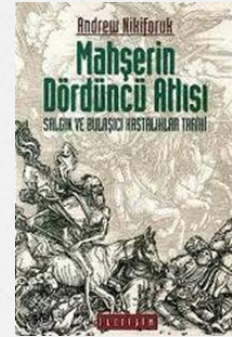
Tüberkülozun Dünü

- o Zenginler için ise modern orta sınıf tatil yerlerinin ilk modelleri gibiydi.
- o Bu veremliler İsviçre ekonomisini tamamen değiştirdiler. Öksürüklü zenginler yeni doğan ilaç sanayini besleyip, İsviçre'nin ünlü bankacılık sektörünün kurulmasına yardımcı oldular.

Tüberkülozun Dünü

- Sanatoryum iç tasarım konusunda çarpıcı değişimlere neden oldu.
- Soğuk hava depolarının ilk örneklerine benzeyen bu yoksul sanatoryumlarında çıkıntılar kayboldu, duvar kağıdının yerini boya aldı, zemin mantarlı muşambalarla kaplandı.

Tüberkülozun Dünü

- o Ancak sanatoryumların TB kontrolüne bir etkisi olmadı.
- o Zaten hastaların sadece %11'i buraları kullanabiliyordu ve çoğu için artık çok geçti.
- o Pek çok sanatoryumda kötü durumda olan hastaları kabul etmedi.

Tüberkülozun Dünü

- Tüberkülozun tanınması ve patogenezinde önemli gelişmeler Paris'teki Necker hastanesinde çalışan Rene Laennec'in çalışmaları ile ortaya çıkmıştır.

Tüberkülozun Dünü

- Tüberküloz basilinin bulunma şerefi 11 Aralık 1843 yılında Almanya'da doğan Prusyalı, çok çocuklu bir ailenin çocuğu Robert Koch'a nasip olmuştur.

Tüberkülozun Dünü

- Konrad Roentgen'in buluşunun akciğer tüberkülozunun erken teşhisinde önemli faydası olmuştur.

BCG Aşısı (“Bacille Calmette-Guerin”)

- BCG aşısını bulan bakteriyolog Leon Charles Albert Calmette ve veteriner Jean Marie Camille Guerin isimli iki Fransız bilim adamıdır.

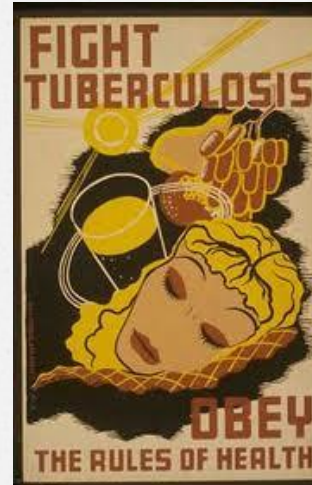

Tüberkülozun Dünü

- o 1800'lerin ortalarında TB yok olmaya başladı.
- o Göçmenler şehir hayatına uyum sağladı, işçiler daha iyi barınma ve beslenme koşullarına kavuştular.
- o Bu yavaş çöküş Koch'un TB basilini keşfetmesinden önce başladı.

Tüberkülozun Dünü

- 19. yy Avrupa'sında ortalama yaşam süresini arttırmada saydam pencereler, pamuklu iç çamaşırlar, ilaçlardan ve tıp mezunlarından daha çok işe yaradı.

Ülkemizde TB

- Osmanlıdan önce TB ile ilgili verilere ulaşmak çok zordur. 1839 yılında yayınlanan Tanzimat Fermanından sonra halk sağlığı sorunları ile ilgilenilmeye başlanmıştır.
- Babası ve dedesi veremden ölen II. Abdülhamid döneminde TB ile ilgili çeşitli girişimler yapılmış, Koch'un çalışmaları yakından takip edilmiş, tüberkülin üretimi ve uygulaması Osmanlı'da da yapılmıştır.

Ülkemizde TB

- 1906'da Besim Ömer Paşa Uluslararası Tüberküloz Kongresinden dönünce İstanbul ve İzmir'de verem oranlarının tespiti için çalışmalar yapmış ve sonuçta yıllık ölüm oranı %9-10 olarak bulunmuştur.

Ülkemizde TB

- 1918 yılında kurulan Veremle Mücadele Osmanlı Cemiyeti İstanbul'un işgali ile çalışmalarını durdurmak zorunda kalmıştır.

Ülkemizde TB

- Türkiye Büyük Millet Meclisinin kuruluşu ile 1920 yılında oluşturulan Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekaleti bütün zorluklar içinde Burgazada ve Büyükkada'da iki sanatoryum açılmasını sağlamıştır.

Ülkemizde TB

- 1923'de kurulan İzmir Veremle Mücadele Cemiyeti diğer illerde açtığı şubeler ve dispanserle verem savaşta büyük rol oynamıştır. İkinci açılan dernek 1923 yılında hizmete başlayan Balıkesir Veremle Mücadele Cemiyeti'dir. 1927'de Cumhuriyet döneminde kurulan 3. VSD İstanbul Veremle Mücadele Cemiyeti 1918'de kurulan Veremle Mücadele Osmanlı Cemiyetinin devamı olarak görülmektedir

Ülkemizde TB

- 1924'de kurulma çalışmaları başlayan Heybeliada Sanatoryumu 1925'de 16 yataklı olarak hizmete açılmıştır.

Ülkemizde TB

- II. dünya savaşı ile birlikte baş gösteren ekonomik durgunluk ve diğer bulaşıcı hastalıkların salgın tehdidi verem savaş mücadelesini yavaşlatmış ve dolayısıyla akciğer vereminden kaynaklanan ölüm sayısı giderek artmıştır.

Ülkemizde TB

- o II. dünya savaşından sonra veremle mücadelede planlama dönemi başlamıştır. 1944 sonlarında streptomisin'in keşfi ile tedavi olanaklarının gündeme gelmesiyle, 1945'de dönemin sağlık bakanının çabalarıyla bir komisyon oluşturulmuştur. Komisyon veremin birinci dereceden halk sağlığı sorunu olduğunu belirtmiştir.

Ülkemizde TB

- o Önemli isimler
 - o Dr. Tevfik Salim Sağlam
 - o Dr. Refik Saydam
 - o Dr. Behçet Uz
 - o Dr. Nusret Karasu
 - o

Ülkemizde TB

- o Hıfzıssıhha Merkezinin açılması
- o Hıfzıssıhha Okulu
- o Derneklerin güçlendirilmesi
- o Aşı kampanyaları
- o 80'lerden sonra TB mücadelesinde durgunluk
- o DSÖ'nün 1993 yılında TB mücadelesinde acil durum ilanı

Ülkemizde TB

- o 2007 yılında kabul edilen “Berlin Deklarasyonu” kapsamında Türkiye de, “Tüberkülozu Durdurma Stratejisi”ni uygulamaya başlamıştır.
- o Doğrudan Gözetimli Tedavi uygulamasına 2003 yılında pilot olarak başlanmış, 2006 yılı haziran ayından itibaren de ülke genelinde uygulamaya geçilmiştir.

Ülkemizde TB

- o 2010 yılında TB ilaçları, herhangi bir sosyal güvence aranmaksızın, devlet tarafından temin edilip I. II. ve III. basamak sağlık kuruluşlarına da dağıtılmaya başlanmıştır.
- o Türkiye’de TB hastaları ile ilgili veriler yığma veriler olarak toplanmakta iken 2005 yılından itibaren bireysel veriler toplanmaya ve 2007 yılından itibaren yıllık raporlar halinde yayımlanmaya başlanmıştır.

Ülkemizde TB

- o Yeni yapılanma –Türkiye Halk Sağlığı Kurumu- Bulaşıcı Hastalıklar Kontrol Programları- Tüberküloz Daire Başkanlığı
- o TTB'nin Ocak 2012 tarihli Tüberküloz Raporu...
- o Türk Toraks Derneğinin Tüberküloz Kitabı (2010)

Ülkemizde TB

o HEYBELİADA SANATORYUMU'NDA YANGIN

o 19 Ekim 2009 Pazartesi

Atatürk'ün emriyle 1924 yılında kurulan ve 2005 yılında kapatılan Türkiye'nin ilk verem hastanesi Heybeliada Sanatoryumunun büyük bölümü, henüz belirlenemeyen bir nedenle çıkan yangınla kül oldu.

o Doğan Haber Ajansı

TB Tedavisi

- Hastalığın sebebi bilimsel olarak bilinmediği için piyasaya çıkan şarlatan hekimler, tedavi için hastalardan kan alma, müshil ilacı verme veya lavman, fosforik asit, eter, digitalis, karbonik asit, afyon gibi ilaçları kullanıyorlardı.

TB Tedavisi

- İngiltere'nin Hipokrat'ı olarak bilinen Thomas Sydenheim vereme at ile gezinmenin yararlı olduğunu söylemekteydi.
- Dr. Jean-Paul Marat'ın, veremlilere kendi adıyla önerdiği solüsyonun (L'eau antipulmonaire du Docteur Marat) içeriğinde sadece kalsiyum fosfat bulunuyordu.

TB Tedavisi

- Veremin tedavisinde taze insan kanı içmenin etkili olduğu da ileri sürülmüştür. İspanyanın Endülüs bölgesinde 8 yaşındaki bir çocuk kaçırılıp, koltuk altını bıçakla kesilmiş ve buradan akan taze kan zengin bir veremliye içirilmişti.

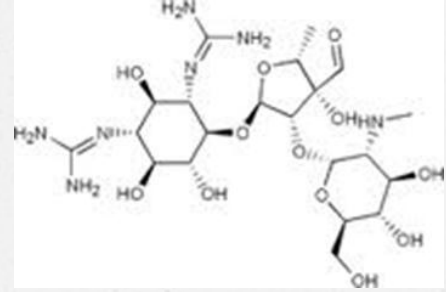
TB Tedavisi

- Akciğer tüberkülozuna yapay pnömotoraks (kollaps tedavisi) uygulanması ilk kez 1696 yılında Romalı Dr. Giergio Baglivi tarafından, kılıçla yaralanmış veremli bir hastanın iyileşmesi üzerine önerilmiştir.

TB Tedavisi

- 1930'lu yıllarda bazı cerrahlar tarafından kosta rezeksiyonu yapmaksızın, plevrayı göğüs duvarından ayırdıktan sonra ortaya çıkan boşluğa, parafin, kas greftleri, yağ dokusu ve pin pon topu büyüklüğünde plastik toplar konulmaya başlandı. Bu tür cerrahi girişim yirminci yüzyılın ikinci yarısına kadar uygulanmıştır.

TB Tedavisi

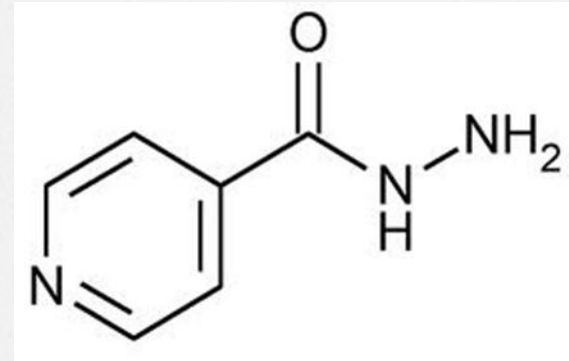
- Tüberkülozun tedavisinde kinin, arsenik, cıva, bizmut ve sülfanilamid (prontosil) gibi ilaçlar kullanılmış fakat bunların yararı olmadığı gösterilmiştir. Tedavide yarar gösteren ilk ilaç olan Streptomisin'in bulunma şerefi Ukrayna'dan ABD'ye göç etmiş bir ailenin çocuğu olan Selman Abraham Waksman'a aittir.

TB Tedavisi

- o Patojenik *M. tuberculosis* üzerinde araştırma yapan Gothenburg'lu Jorgen Lehman, 1943'lu yıllarda, bu bakterilerin oksijen tüketiminin çok fazla olduğu ve bu durumun organik asitlerden olan benzoik ve salisilik asit ile engellendiği görünce tedaviye Paraaminosalisilik asit (PAS) girdi.

TB Tedavisi

- En etkili anti-tüberküloz ilaçlardan olan isonikotinic asit hidrazide veya INH olarak bilinen isoniazid yirminci yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıktı.

Bugün TB

- o HIV'li hastalarda TB
- o Tedavinin süresi ve yan etkileri
- o İlaça karşı gelişen direnç
- o Yeni ilaç araştırmalarının önündeki engel

TB Tedavisi ve Etik

- o Biyoetik ve Tıp Etiği ile uğraşanların konuya yaklaşımı
 - o İleri teknoloji
 - o Ötekinin sorunu
 - o Karmaşık/basit sorun
 - o Abortus, ötanazi, klonlama, kök hücre çalışmaları....

TB Tedavisi ve Etik

- o Hastalığın sosyoekonomik boyutu
 - o Kötü beslenme,
 - o Eğitimsizlik,
 - o Kötü barınma,
 - o Temizlik koşullarının kötü oluşu,
 - o Tütün ve alkol bağımlılığı,
 - o Sağlık bakımına erişme sıkıntısı

TB Tedavisi ve Etik

- Örselenebilir gruplar
 - Göçmenler, mülteciler...

TB Tedavisi ve Etik

- o Özerkliğe saygı
 - o Toplumun yararı?
 - o Bireyin özgürlüğü?
 - o TB'lu bireyin tedaviyi seçme ve reddetme hakkı var mıdır?

TB Tedavisi ve Etik

- o Zorunlu tarama- tıbbi gizlilik
 - o Kişi isteği dışında, zorla test yaptırmak zorunda mıdır?
 - o Hastanın bilgileri kiminle paylaşılacaktır?
 - o Damgalanma, dışlanma, ayrımcılığa uğrama?

TB Tedavisi ve Etik

- o Zorunlu tedavi
- o Alıkoyma
- o İzolasyon
- o Karantina

TB Tedavisi ve Etik

- Tedavi etme yükümlülüğü
 - Gerekli koruyucu önlemler olmadan sağlık çalışanı hizmet vermek zorunda mıdır?
 - Hasta olan sağlık çalışanı???

TB Tedavisi ve Etik

- Araştırma
 - Hastalık kimin sorunu?
 - Parayı karşılayanlar kim?

Teşekkürler...

